॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

विष्णु॑मुखा॒ वै दे॒वाश्छन्दो॑भिरि॒माँल्लो॒काना॑नपज॒य्यम॒भ्य॑जयन्॒ यद्विष्णुक्र॒मान्क्रम॑ते विष्णु॑रे॒व भू॒त्वा यज॑मान॒श्छन्दो॑भिरि॒माँल्लो॒काना॑नपज॒य्यम॒भि ज॑यति॒ विष्णो॒ः क्रमो॑ऽस्यभिमाति॒हेत्या॑ह गाय॒त्री वै पृ॑थि॒वी त्रैष्टु॑भम॒न्तरि॑क्षं॒ जाग॑ती॒ द्यौरानु॑ष्टुभी॒र्दिश॒श्छन्दो॑भिरे॒वेमाँल्लो॒कान् य॑थापू॒र्वम॒भि ज॑यति प्र॒जाप॑तिर॒ग्निम॑सृजत॒ सो॑ऽस्मात्सृ॒ष्टः (१)

परा॑ङ्ङै॒त्तमे॒तया॒ऽन्वै॑दक्र॑न्द॒दिति॒ तया॒ वै सो॑ऽग्नेः प्रि॒यं धामावा॑रुन्ध॒ यदे॒ताम॒न्वाहा॒ग्नेरे॒वैतया॑ प्रि॒यं धामाव॑ रुन्ध ईश्व॒रो वा ए॒ष परा॑ङ्ङ॒दघो॒ यो विष्णुक्र॒मान्क्रम॑ते चत॒सृभि॒रा व॑र्तते च॒त्वारि॒ छन्दा॑ꣳसि॒ छन्दा॑ꣳसि॒ खलु॒ वा अ॒ग्नेः प्रि॒या त॒नूः प्रि॒यामे॒वास्य॑ त॒नुव॑म॒भि (२)

प॒र्याव॑र्तते दक्षि॒णा प॒र्याव॑र्तते॒ स्वमे॒व वी॒र्यमनु॒ प॒र्याव॑र्तते॒ तस्मा॒द्दक्षि॒णोऽर्ध॑ आ॒त्मनो॑ वी॒र्या॑वत्त॒रोऽथो॑ आदि॒त्यस्यै॒वाऽऽवृत॒मनु॒ प॒र्याव॑र्तते॒ शुन॒ःशेप॒माजी॑गर्तिं॒ वरु॑णोऽगृह्णा॒त्स ए॒तां वा॑रु॒णीम॑पश्य॒त्तया॒ वै स आ॒त्मान॑ वरुणपा॒शाद॑मुञ्च॒द्वरु॑णो॒ वा ए॒तं गृ॑ह्णाति॒ य उ॒खां प्र॑तिमु॒ञ्चत॒ उदु॑त्त॒मं व॑रुण॒ पाश॑म॒स्मदित्या॑हा॒ऽऽत्मान॑मे॒वैतया॑ (३)

वरुणपा॒शान्मु॑ञ्चत्या॒ त्वाहा॑र्॒षमित्या॒हाऽऽ ह्ये॑न॒ꣳ हर॑ति ध्रु॒वस्ति॒ष्ठावि॑चाचलि॒रित्या॑ह॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ विश॑स्त्वा॒ सर्वा॑ वाञ्छ॒न्त्वित्या॑ह वि॒शैवैन॒ꣳ सम॑र्धयत्य॒स्मिन्रा॒ष्ट्रमधि॑ श्र॒येत्या॑ह रा॒ष्ट्रमे॒वास्मि॑न्ध्रु॒वम॑क॒र्यं का॒मये॑त रा॒ष्ट्रꣳ स्या॒दिति॒ तं मन॑सा ध्यायेद्रा॒ष्ट्रमे॒व भ॑व॒- (४)

त्यग्रे॑ बृ॒हन्नु॒षसा॑मू॒र्ध्वो अ॑स्था॒दित्या॒हाग्र॑मे॒वैन॒ꣳ समा॒ना॑नां करोति निर्ज॒ग्मि॒वान्तम॑स॒ इत्या॑ह॒ तम॑ ए॒वास्मा॒दप॑ हन्ति॒ ज्योति॒षागा॒दित्या॑ह॒ ज्योति॑रे॒वास्मि॑न्दधाति चत॒सृभि॑ः सादयति च॒त्वारि॒ छन्दा॑ꣳसि॒ छन्दो॑भिरे॒वाति॑छन्दसोत्त॒मया॒ वर्ष्म॒ वा ए॒षा छन्द॑सां॒ यदति॑च्छन्दा॒ वर्ष्मै॒वैन॒ꣳ समा॒ना॑नां करोति॒ सद्व॑ती (५)

भवति स॒त्त्वमे॒वैन॑ं गमयति वात्स॒प्रेणोप॑ तिष्ठत ए॒तेन॒ वै व॑त्स॒प्रीर्भा॑लन्द॒नो॑ऽग्नेः प्रि॒यं धामावा॑रुन्धा॒ग्नेरे॒वैतेन॑ प्रि॒यं धामाव॑ रुन्ध एकाद॒शं भ॑वत्येक॒धैव यज॑माने वी॒र्यं॑ दधाति॒ स्तोमे॑न॒ वै दे॒वा अ॒स्मिँल्लो॒क आ॑र्ध्नुव॒ञ्छन्दो॑भिर॒मुष्मि॒न्त्स्तोम॑स्येव॒ खलु॒ वा ए॒तद्रू॒पं यद्वा॑त्स॒प्रम्यद्वा॑त्स॒प्रेणो॑प॒तिष्ठ॑त - (६)

इ॒ममे॒व तेन॑ लो॒कम॒भि ज॑यति॒ यद्वि॑ष्णुक्र॒मान्क्रम॑ते॒ऽमुमे॒व तैर्लो॒कम॒भि ज॑यति पूर्वे॒द्युः प्र क्रा॑मत्युत्तरे॒द्युरुप॑ तिष्ठते॒ तस्मा॒द्योगे॒ऽन्यासा᳚ं प्र॒जानां॒ मनः॒ क्षेमे॒ऽन्यासां॒ तस्मा᳚द्यायाव॒रः क्षे॒म्यस्यै॑शे॒ तस्मा᳚द्यायाव॒रः क्षे॒म्यम॒ध्यव॑स्यति मु॒ष्टी क॑रोति॒ वाच॑ं यच्छति य॒ज्ञस्य॒ धृत्यै᳚॥ (७)

सृ॒ष्टो३॒ऽभ्यै॑तयां भवति॒ सद्व॑त्युप॒तिष्ठ॑ते॒ द्विच॑त्वारिꣳशच्च॥७॥ [१]

अन्न॑प॒तेऽन्न॑स्य नो दे॒हीत्या॑हा॒ग्निर्वा अन्न॑पति॒ः स ए॒वास्मा॒ अन्नं॒ प्र य॑च्छत्यनमी॒वस्य॑ शु॒ष्मिण॒ इत्या॑हायक्ष्मस्येति॒ वावैतदा॑ह॒ प्र प्र॑दा॒तार॑ं तारिष॒ ऊर्ज॑ं नो धेहि द्वि॒पदे॒ चतु॑ष्पद॒ इत्या॑हा॒ऽऽशिष॑मे॒वैतामा शा᳚स्त॒ उदु॑ त्वा॒ विश्वे॑ दे॒वा इत्या॑ह प्रा॒णा वै विश्वे॑ दे॒वाः (८)

प्रा॒णैरे॒वैनमु॒द्य॑च्छ॒तेऽग्ने॒ भर॑न्तु॒ चित्ति॑भि॒रित्या॑ह॒ यस्मा॑ ए॒वैन॑ं चि॒त्तायो॒द्यच्छ॑ते॒ तेनै॒वैन॒ꣳ॒ सम॑र्धयति चत॒सृभि॒रा सा॑दयति च॒त्वारि॒ छन्दा॒ꣳ॒सि॒ छन्दो॑भिरे॒वाति॑च्छन्दसोत्त॒मया॒ वर्ष्म॒ वा ए॒षा छन्द॑सां॒ यदति॑च्छन्दा॒ वर्ष्मै॒वैन॒ꣳ॒ समा॒नाना᳚ं करोति॒ सद्व॑ती भवति स॒त्त्वमे॒वैन॑ं गमयति॒ प्रेद॑ग्ने॒ ज्योति॑ष्मान् (९)

या॒हीत्या॑ह॒ ज्योति॑रे॒वास्मि॒न्दधाति त॒नुवा॒ वा ए॒ष हि॑नस्ति॒ यꣳ हि॒नस्ति॒ मा हिꣳ॑सीस्त॒नुवा᳚ प्र॒जा इत्या॑ह प्र॒जाभ्य॑ ए॒वैनꣳ॑ शमयति॒ रक्षाꣳ॑सि॒ वा ए॒तद्य॒ज्ञꣳ स॑चन्ते॒ यदन॑ उ॒थ्सर्ज॑त्यक्र॑न्ददि॒त्यन्वा॑ह॒ रक्ष॑साम॒प॑हत्या॒ अन॑सा व॒हन्त्यप॑चितिमे॒वास्मि॒न्दधाति॒ तस्मा॑दन॒स्वी च॑ र॒थी चाति॑थीना॒मप॑चितत॒मा- (१०)

वप॑चितिमान्भवति॒ य ए॒वं वेद॑ स॒मिधा॒ऽग्निं दु॑वस्य॒तेति॑ घृ॒तानु॑षि॒क्तामव॑सिते स॒मिध॒मा द॑धाति॒ यथाति॑थय॒ आग॑ताय स॒र्पिष्व॑दाति॒थ्यं क्रि॒यते॑ ता॒दृगे॒व तद्गा॑यत्रि॒या ब्रा᳚ह्म॒णस्य॑ गाय॒त्रो हि ब्रा᳚ह्म॒णस्त्रि॒ष्टुभा᳚ राज॒न्य॑स्य॒ त्रैष्टु॑भो॒ हि रा॑ज॒न्यो᳚ऽप्सु भस्म॒ प्र वे॑शयत्य॒प्सुयो॑नि॒र्वा अ॒ग्निः स्वाम॒वैन॒ं योनि॑ं गमयति ति॒सृभि॒ः प्र वे॑शयति त्रि॒वृद्वा - (११)

अ॒ग्निर्याव॑ाने॒वाग्निस्तं प्र॑ति॒ष्ठां ग॑मयति॒ परा॒ वा ए॒षो᳚ऽग्निं व॑पति॒ यो᳚ऽप्सु भस्म॑ प्रवे॒शय॑ति॒ ज्योति॑ष्मतीभ्या॒मव॑ दधाति॒ ज्योति॑रे॒वास्मि॒न्दधाति॒ द्वाभ्या॒ं प्रति॑ष्ठित्यै॒ परा॒ वा ए॒ष प्र॒जां प॒शून् व॑पति॒ यो᳚ऽप्सु भस्म॑ प्रवे॒शय॑ति॒ पुन॑रू॒र्जा स॒ह र॒य्येति॒ पुन॑रु॒दैति॑ प्र॒जामे॒व प॒शूना॒त्मन्ध॑त्ते॒ पुन॑स्त्वाऽऽदि॒त्या - (१२)

रु॒द्रा वस॑व॒ः समि॑न्धता॒मित्या॑है॒ता वा ए॒तं दे॒वता॒ अग्रे॒ सम᳚ैन्धत॒ ताभि॑रे॒वैन॒ꣳ॒ समि॑न्द्धे॒ बोधा॒ स बो॒धीत्युप॑ तिष्ठते बो॒धय॑त्ये॒वैन॑ं तस्मा᳚थ्सु॒प्त्वा प्र॒जाः प्र बु॑ध्यन्ते यथास्था॒नमुप॑ तिष्ठते॒ तस्मा᳚द्यथास्था॒नं प॒शव॒ः पुन॒रेत्योप॑ तिष्ठन्ते॥ (१३)

वै विश्वे॑ दे॒वा ज्योति॑ष्मा॒नप॑चिततमौ त्रि॒वृद्धा आ॑दि॒त्या द्विच॑त्वारि॒ꣳ॒शच्च॥६॥ [२]

याव॑ती॒ वै पृ॑थि॒वी तस्यै॑ य॒म आधि॑पत्यं॒ परी॑याय॒ यो वै य॒मं दे॑वय॒जन॑म॒स्या अनि॑र्याच्या॒ग्निं चि॑नु॒ते य॒मायै॑न॒ꣳ॒ स चि॑नु॒तेऽपे॒तेत्य॒ध्यव॑साययति य॒ममे॒व दे॑वय॒जन॑म॒स्यै नि॒र्याच्या॒ऽऽत्मने॒ऽग्निं चि॑नुत इ॒ष्वग्रे॑ण॒ वा अ॒स्या अना॑मृतमि॒च्छन्तो॒ नावि॑न्द॒न्ते दे॒वा ए॒तद्यजु॑रपश्य॒न्नपे॒तेति॒ यदे॒तेना॑ध्यवसा॒यय॒त्य- (१४)

ना॑मृत ए॒वाग्निं चि॑नुत॒ उद्ध॑न्ति॒ यदे॒वास्या॑ अमे॒ध्यं तदप॑ हन्त्य॒पोऽवो॑क्षति॒ शान्त्यै॒ सिक॑ता॒ नि व॑पत्ये॒तद्वा अ॒ग्नेर्वै॑श्वान॒रस्य॑ रू॒पꣳ रू॒पेणै॒व वै॑श्वान॒रमव॑ रुन्ध॒ ऊषा॒न्नि व॑पति॒ पुष्टि॒र्वा ए॒षा प्र॒जन॑नं॒ यदूषाः॒ पुष्ट्या॑मे॒व प्र॒जन॑ने॒ऽग्निं चि॑नु॒तेऽथो॑ सं॒ज्ञान॑ ए॒व सं॒ज्ञान॒ꣳ॒ ह्ये॑तत् (१५)

प॑शू॒नां यदूषा॒ द्यावा॑पृथि॒वी स॒हास्तां॒ ते वि॑य॒ती अ॑ब्रूता॒मस्त्वे॒व नौ॑ स॒ह य॒ज्ञिय॒मिति॒ यद॒मुष्या॑ य॒ज्ञिय॒मासी॒त्तद॒स्याम॑दधा॒त्त ऊषा॑ अभव॒न् यद॒स्या य॒ज्ञिय॒मासी॒त्तद॒मुष्या॑-मदधा॒त्तद॒दश्च॒न्द्रम॑सि कृ॒ष्णमू॒षान्नि॒वप॑न्न॒दो ध्या॑ये॒द्द्यावा॑पृथि॒व्योरे॒व य॒ज्ञिये॒ऽग्निं चि॑नु॒तेऽयꣳ सो अ॒ग्निरिति॑ वि॒श्वामि॑त्रस्य (१६)

सू॒क्तं भ॑वत्ये॒तेन॒ वै वि॒श्वामि॑त्रो॒ऽग्नेः प्रि॒यं धामावा॑रुन्धा॒ग्नेरे॒वैतेन॑ प्रि॒यं धामाव॑ रुन्धे॒ छन्दो॑भि॒र्वै दे॒वाः सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑य॒ꣳश्चत॑स्रः प्राची॒रुप॑ दधाति च॒त्वारि॒ छन्दा॒ꣳ॒सि छन्दो॑भिरे॒व तद्यज॑मानः सुव॒र्गं लो॒कमे॑ति॒ तेषा॒ꣳ॒ सुव॒र्गं लो॒कं य॒तां दिश॒ः सम॑व्लीयन्त॒ ते द्वे पु॒रस्ता॑थ्स॒मीची॒ उपा॑दधत॒ द्वे (१७)

प॒श्चाथ्स॒मीची॒ ताभि॒र्वै ते दिशो॑ऽदृꣳह॒न् यद्द्वे पु॒रस्ता॑थ्स॒मीची॑ उप॒दधा॑ति॒ द्वे प॒श्चाथ्स॒मीची॑ दि॒शां विधृ॑त्या॒ अथो॑ प॒शवो॒ वै छन्दा॒ꣳ॒सि प॒शूने॒वास्मै॑ स॒मीचो॑ दधात्य॒ष्टावुप॑ दधात्य॒ष्टाक्ष॑रा गाय॒त्री गा॑य॒त्रो॑ऽग्निर्यावा॑ने॒वाग्निस्तं चि॑नु॒तेऽष्टावुप॑ दधात्य॒ष्टाक्ष॑रा गाय॒त्री गा॑य॒त्री सु॑व॒र्गं लो॒कमञ्ज॑सा वेद सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॒ (१८)

प्रज्ञा॑त्यै॒ त्रयो॑दश लो॒कं पृ॒णा उप॑ दधा॒त्येक॑वि॒ꣳ॒शतिः॒ सं प॑द्यन्ते प्रति॒ष्ठा वा ए॑कवि॒ꣳ॒शः प्र॑ति॒ष्ठा गार्॑हपत्य एकवि॒ꣳ॒शस्यै॒व प्र॑ति॒ष्ठां गार्॑हपत्य॒मनु॒ प्रति॑ तिष्ठति॒ प्रत्य॒ग्निं चि॑क्या॒नस्ति॑ष्ठति॒ य ए॒वं वेद॒ पञ्च॑चितीकं चिन्वीत प्रथ॒मं चि॑न्वा॒नः पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञः पाङ्क्ताः॑ प॒शवो॑ य॒ज्ञमे॒व प॒शूनव॑ रुन्धे॒ त्रिचि॑तीकं चिन्वीत द्वि॒तीयं॑ चिन्वा॒नस्त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒ष्वे॑व लो॒केषु॒ (१९)

प्रतिं तिष्ठत्येकंचितीकं चिन्वीत तृतीयं चिन्वान एंकधा वै सुवर्गो लोक एंकवृतैव सुवर्गं लोकमेंति पुरींषेणाभ्यूंहति तस्मान्मा॒सेनास्थिं छुन्नं न दुश्चर्मा भवति य एवं वेद पञ्च चितंयो भवन्ति पञ्चभिः पुरींषैरभ्यूंहति दश सं पंद्यन्ते दशांक्षरा विराडन्नं विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रतिं तिष्ठति॥ (२०)

अद्यवसाययंति ह्येतद्विश्वामित्रस्यादधत द्वे लोकस्य लोकेषु सप्तचंत्वारि॑शच्च॥७॥ [३]

वि वा एतौ द्विषाते यश्चं पुराग्निर्यश्चोखाया॒ समिंतमितिं चतसृभिः सं नि वंपति चत्वारि छन्दा॑ंसि छन्दा॑ंसि खलु वा अग्नेः प्रिया तनूः प्रियंयैवैनौ तनुवा स॑ शांस्ति समिंतमित्यांह तस्माद्ब्रह्मंणा क्षत्र॑ समेंति यथ्सन्युप्य विहरंति तस्माद्ब्रह्मंणा क्षत्रं व्यैत्यृतुभिर्- (२१)

वा एतं दीक्षयन्ति स ऋतुभिंरेव विमुच्यो मातेवं पुत्रं पृंथिवी पुरीष्यंमित्यांहर्तुभिंरेवैनं दीक्षयित्वर्तुभिर्वि मुंञ्चति वैश्वानर्या शिक्यंमा दंत्ते स्वदयंत्येवैनंन्नैरऋतीः कृष्णास्तिस्रस्तुषं- पक्वा भवन्ति निरऋत्यै वा एतद्भागधेयं यत्तुषा निरऋत्यै रूपं कृष्ण॑ रूपेणैव निरऋतिं निरवंदयत इमां दिशं यन्त्येषा (२२)

वै निरऋत्यै दिख्स्वायांमेव दिशि निरऋतिं निरवंदयते स्वकृत इरिंण उपं दधाति प्रदरे वैतद्वै निरऋत्या आयतंन॒ स्व एवाऽऽयतंने निरऋतिं निरवंदयते शिक्यंमभ्युपं दधाति नैरऋतो वै पाशः साक्षादेवैनं निरऋतिपाशान्मुंञ्चति तिस्र उपं दधाति त्रेधाविहितो वै पुरुषो यावांनेव पुरुषस्तस्मान्निरऋतिमवं यजते परांचीरुपं (२३)

दधाति परांचीमेवास्मान्निरऋतिं प्र णुंदतेऽप्रंतीक्षमा यंन्ति निरऋत्या अन्तर्हित्यै मार्जयित्वोपं तिष्ठन्ते मेध्यत्वाय गार्हंपत्यमुपं तिष्ठन्ते निरऋतिलोक एव चरित्वा पूता देवलोकमुपावंर्तन्त एकयोपं तिष्ठन्त एकधैव यजंमाने वीर्यं दधति निवेशंनः सङ्गमंनो वसूंनामित्यांह प्रजा वै पशवो वसु प्रजयैवैनं पशुभिः समंर्धयन्ति॥ (२४)

ऋतुभिंरेषा परांचीरुपाष्टाचंत्वारि॑शच्च॥४॥ [४]

पुरुषमात्रेण वि मिंमीते यज्ञेन वै पुरुषः सम्मिंतो यज्ञपरुषैवैनं वि मिंमीते यावान्पुरुष ऊर्ध्वबाहुस्तावांन्भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं वीर्येणैवैनं वि मिंमीते पक्षी भंवति न ह्यंपक्षः पतिंतुमर्हत्यरत्निनां पक्षौ द्राघींया॑सौ भवतस्तस्मांत्पक्षप्रंवया॑सि वया॑सि व्याममात्रौ

प॒क्षौ च॒ पुच्छं॑ च भवत्ये॒ताव॒द्वै पुरु॑षे वी॒र्यं॑ (२५)

वी॒र्य॑सम्मितो॒ वेणु॑ना॒ वि मि॑मीत आग्ने॒यो वै वेणुः॑ सयोनि॒त्वाय॒ यजु॑षा युनक्ति॒ यजु॑षा कृषति॒ व्यावृ॑त्त्यै षड्ग॒वेन॑ कृषति॒ षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुभि॑रे॒वैनं॑ कृषति॒ यद्द्वा॑दशग॒वेन॑ संवथ्स॒रेणै॒वेयं॑ वा अ॒ग्नेर॑तिदा॒हाद॑बिभे॒थ्सैतद्द्वि॑गु॒णम॑पश्यत्कृ॒ष्टं चाकृ॑ष्टं च॒ ततो॒ वा इ॒मां नात्य॑दह॒द्यत्कृ॒ष्टं चाकृ॑ष्टं च॒ (२६)

भव॑त्य॒स्या अन॑तिदाहाय द्विगु॒णं त्वा अ॒ग्निमुद्य॑न्तुमर्ह॒तीत्या॑हु॒र्यत्कृ॒ष्टं चाकृ॑ष्टं च॒ भव॑त्य॒ग्नेरुद्य॑त्या ए॒ताव॑न्तो॒ वै प॒शवो᳚ द्वि॒पाद॑श्च॒ चतु॑ष्पादश्च॒ तान् यत्प्राचं॑ उथ्सृ॒जेद्रु॒द्रायापि॑ दध्या॒द्यद्द॑क्षि॒णा पि॒तृभ्यो॒ नि धु॑वे॒द्यत्प्र॒तीचो॒ रक्षाꣳ॑सि ह॒न्युरुदी॑च॒ उथ्सृ॑जत्ये॒षा वै दे॑वमनु॒ष्याणाꣳ॑ शा॒न्ता दिक् (२७)

तामे॒वैना॒ननू॒थ्सृ॑ज॒त्यथो॒ खल्वि॒मां दि॒शमु॒थ्सृ॑जत्य॒सौ वा आ॑दि॒त्यः प्रा॒णः प्रा॒णमे॒वैना॒ननू॒थ्सृ॑जति दक्षि॒णा प॒र्याव॑र्तन्ते॒ स्वमे॒व वी॒र्य॑मनु॒ प॒र्याव॑र्तन्ते॒ तस्मा॒द्दक्षि॒णोऽर्ध॑ आ॒त्मनो॑ वी॒र्या॑वत्त॒रोऽथो॑ आदि॒त्यस्यै॒वावृ॒तमनु॑ प॒र्याव॑र्तन्ते॒ तस्मा॒त्परा᳚ञ्चः प॒शवो॒ वि ति॑ष्ठन्ते प्र॒त्यं च॒ आ व॑र्तन्ते ति॒स्रस्ति॑स्रः सीताः᳚ (२८)

कृषति त्रि॒वृत॑मे॒व य॑ज्ञमु॒खे वि या॑तय॒त्योष॑धीर्वपति॒ ब्रह्म॒णान्न॒मव॑ रुन्धे॒ऽर्के॑ऽर्कश्ची॑यते चतु॒र्द॒शभि॑र्वपति स॒प्त ग्रा॒म्या ओष॑धयः स॒प्तार॒ण्या उ॒भयी॑षा॒मव॑रुद्ध्या॒ अन्न॑स्यान्नस्य वप॒त्यन्न॑स्यान्न॒स्याव॑रुद्ध्यै कृ॒ष्टे व॑पति कृ॒ष्टे ह्योष॑धयः प्रति॒तिष्ठ॑न्त्यनुसी॒तं व॑पति॒ प्रजा᳚त्यै द्वाद॒शसु॒ सीता॑सु वपति॒ द्वाद॑श॒ मासाः᳚ संवथ्स॒रः सं॑वथ्स॒रेणै॒वास्मा॒ अन्नं॑ पचति॒ यद॑ग्नि॒चि- (२९)

दन॑वरुद्धस्याश्ञी॒याद॑व॑रुद्धेन॒ व्यृ॑द्ध्येत॒ ये व॒नस्पती॑नां फल॒ग्रह॑य॒स्तानि॒ध्मेऽपि॒ प्रोक्षे॒दन॑वरुद्ध॒स्याव॑रुद्ध्यै दि॒ग्भ्यो लो॒ष्टान्थ्सम॑स्यति दि॒शामे॒व वी॒र्य॑मव॒रुध्य॑ दि॒शां वी॒र्ये᳚ऽग्निं चि॑नुते॒ यं द्वि॒ष्याद्यत्र॒ स स्यात्तस्यै॑ दि॒शो लो॒ष्टमा ह॑रे॒दिष॒मूर्ज॑म॒हमि॒त आ द॑द॒ इतीष॑मे॒वोर्जं॒ तस्यै॑ दि॒शोऽव॑ रुन्धे॒ क्षोधु॑को भवति॒ यस्तस्या᳚ दि॒शि भव॑त्युत्तरवे॒दिमु॒प॑ वपत्युत्तरवे॒द्याꣳ॑ ह्य॑ग्निश्ची॒यतेऽथो॑ प॒शवो॒ वा उ॑त्तरवे॒दिः प॒शूने॒वाव॑ रुन्धेऽथो॑ यज्ञपरु॒षोऽन॑न्तरित्यै॥ (३०)

च॒ भ॒वत्ये॒ताव॒द्वै पुरु॑षे वी॒र्यं॑ यत्कृ॒ष्टश्चाकृ॑ष्टं च॒ दिख्सीता॑ अग्नि॒चिद॒व॒ पञ्च॑वि॒ꣳ॒शतिश्च॥६॥ [५]

अग्ने॒ तव॒ श्रवो॒ वय॒ इति॒ सिक॑ता॒ नि व॑पत्ये॒तद्वा अ॒ग्नेर्वै᳚श्वान॒रस्य॑ सू॒क्तꣳ॒ सू॒क्तेनै॒व

वैँश्वान॒रमव॑ रुन्धे ष॒ड्भिर्नि व॑पति॒ षड्वा ऋ॒तव॑ः संवथ्स॒रः सं॑वथ्स॒रोँ॑ऽग्निर्वैँ॑श्वान॒रः सा॒क्षादे॒व वैँश्वान॒रमव॑ रुन्धे समु॒द्रं वै नामै॒तच्छन्द॑ः समु॒द्रमनु॑ प्र॒जाः प्र जा॑यन्ते॒ यदे॒तेन॒ सिक॑ता नि॒वप॑ति प्र॒जानाँ॑ प्र॒जन॑ना॒येन्द्रो॑ (३१)

वृ॒त्राय॒ वज्रं॒ प्राह॑र॒थ्स त्रे॒धा व्य॑भव॒थ्स्फ्यस्तृती॑य॒ꣳ॒ रथ॒स्तृती॑यं॒ यूप॒स्तृती॑यं॒ यैँ॑ऽन्तः॒शरा॒ अशी॑र्यन्त॒ ताः शर्क॑रा अभव॒न्तच्छर्क॑राणाꣳ शर्क॑र॒त्वं वज्रो॒ वै शर्क॑राः प॒शुर॒ग्निर्यच्छर्क॑राभिर॒ग्निं प॑रिमि॒नोति॒ वज्रे॑णै॒वास्मै॑ प॒शून्परि॑ गृह्णाति॒ तस्मा॒द्वज्रे॑ण प॒शव॒ः परि॑गृहीता॒स्तस्मा॒थ्स्थेया॒नस्थे॑यसो॒ नोप॑ हरते त्रिस॒प्ताभि॑ः प॒शुका॑मस्य॒ (३२)

परि॑ मिनुया॒थ्स॒प्त वै शी॑र्॒ष॒ण्याः॑ प्रा॒णाः प्रा॒णाः प॒शव॑ः प्रा॒णैरे॒वास्मै॑ प॒शूनव॑ रुन्धे त्रि॒णवा॑भि॒र्भ्रातृ॑व्यवतस्त्रि॒वृत॑मे॒व वज्र॒ꣳ॒ स॒म्भृत्य॒ भ्रातृ॑व्याय॒ प्र ह॑रति॒ स्तृत्या॒ अप॑रिमिताभि॒ः परि॑ मिनुया॒दप॑रिमित॒स्याव॑रुद्ध्यै॒ यं का॒मये॑ताप॒शुः स्यादित्यप॑रिमित्य॒ तस्य॒ शर्क॑रा॒ः सिक॑ता॒ व्यू॑हे॒दप॑रिगृहीत ए॒वास्य॑ विषू॒चीन॒ꣳ॒ रेत॒ः परा॑ सिञ्चत्यप॒शुरे॒व भ॑वति॒ (३३)

यं का॒मये॑त पशु॒मान्थ्स्या॒दिति॑ परि॒मित्य॒ तस्य॒ शर्क॑रा॒ः सिक॑ता॒ व्यू॑हे॒त्परि॑गृहीत ए॒वास्मै॑ समी॒चीन॒ꣳ॒ रेत॑ः सिञ्चति पशु॒माने॒व भ॑वति सौ॒म्या व्यू॑हति॒ सोमो॒ वै रे॑तो॒धा रेत॑ ए॒व तद्द॑धाति गायत्रि॒या ब्रा॑ह्म॒णस्य॑ गाय॒त्रो हि ब्रा॑ह्म॒णस्त्रि॒ष्टुभा॑ राज॒न्य॑स्य॒ त्रैष्टु॑भो॒ हि रा॑ज॒न्य॑ः श॒ंयुं बा॑र्॒ह॒स्प॒त्यं मेधो॒ नोपा॑नम॒थ्सोँ॑ऽग्निं प्रावि॑श॒थ्- (३४)

सोँ॑ऽग्नेः कृ॒ष्णो॑ रू॒पं कृ॒त्वोदा॑यत॒ सो॑ऽश्वं॒ प्रावि॑श॒थ्सो॑ऽश्व॑स्यावान्तरश॒फो॑ऽभव॒द्यदश्वं॑मा॒क्रम॑यन्ति॒ य ए॒व मेधो॑ऽश्वं॒ प्रावि॑श॒त्तमे॒वाव॑ रुन्धे प्र॒जाप॑तिना॒ग्निश्चे॑त॒व्य॑ इत्या॑हुः प्राजाप॒त्यो॑ऽश्वो॒ यदश्वं॑मा॒क्रम॑यन्ति प्र॒जाप॑तिनै॒वाग्निं चि॑नुते पुष्करप॒र्णमुप॑ दधाति॒ योनि॒र्वा अ॒ग्नेः पु॑ष्करप॒र्णꣳ सयो॑निमे॒वाग्निं चि॑नुते॒ऽपां पृ॒ष्ठम॒सीत्युप॑ दधात्य॒पां वा ए॒तत्पृ॒ष्ठं यत्पु॑ष्करप॒र्णꣳ रू॒पेणै॒वैन॒दुप॑ दधाति॥ (३५)

इन्द्रः॑ प॒शुका॑मस्य भवत्यविश॒थ्सयो॑निं॒ विꣳश॒तिश्च॑॥५॥ [६]

ब्रह्म॑ जज्ञा॒नमिति॑ रु॒क्ममुप॑ दधाति॒ ब्रह्म॑मुखा॒ वै प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत॒ ब्रह्म॑मुखा ए॒व तत्प्र॒जा यज॑मानः सृजते॒ ब्रह्म॑ जज्ञा॒नमित्या॑ह॒ तस्माँ॑द्ब्राह्म॒णो मु॒ख्यो॒ मु॒ख्यो॑ भवति॒ य ए॒वं वेद॑ ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ न पृ॑थि॒व्यां नान्तरि॑क्षे॒ न दि॒व्य॑ग्निश्चे॑त॒व्य॑ इति॒ यत्पृ॑थि॒व्यां चि॑न्वी॒त पृ॑थि॒वीꣳ शु॒चाऽर्प॑ये॒न्नौष॑धयो॒ न व॒नस्पत॑य॒ः (३६)

प्र जायेरन् यदन्तरिक्षे चिन्वीतान्तरिक्षꣳ शुचाऽर्पयेन्न वयाꣳसि प्र जायेरन् यद्दिवि चिन्वीत दिवꣳ शुचाऽर्पयेन्न पर्जन्यो वर्षेद्रुक्ममुप दधात्यमृतं वै हिरण्यममृत एवाग्निं चिनुते प्रजात्यै हिरण्मयं पुरुषमुप दधाति यजमानलोकस्य विधृत्यै यदिष्टकाया आतृण्णमनूपदध्यात्पशूनां च यजमानस्य च प्राणमपि दध्याद्दक्षिणतः (३७)

प्राञ्चमुप दधाति दाधार यजमानलोकं न पशूनां च यजमानस्य च प्राणमपि दधात्यथो खल्विष्टकाया आतृण्णमनूप दधाति प्राणानामुथ्सृष्ट्यै द्रप्सश्चस्कन्देत्यभि मृशति होत्रास्वेवैनं प्रतिष्ठापयति स्रुचावुप दधात्याज्यस्य पूर्णां कार्ष्मर्यमयीं दध्नः पूर्णामौदुम्बरीमियं वै कार्ष्मर्यमय्यसावौदुम्बरीमे एवोप धत्ते (३८)

तूष्णीमुप दधाति न हीमे यजुषाऽऽप्तुमर्हति दक्षिणां कार्ष्मर्यमयीमुत्तरामौदुम्बरीं तस्मादस्या असावुत्तराज्यस्य पूर्णां कार्ष्मर्यमयीं वज्रो वा आज्यं वज्रः कार्ष्मर्यो वज्रेणैव यज्ञस्य दक्षिणतो रक्षाꣳस्यप हन्ति दध्नः पूर्णामौदुम्बरीं पशवो वै दध्यूर्गुदुम्बरः पशुष्वेवोर्जं दधाति पूर्णे उप दधाति पूर्णे एवैनं- (३९)

ममुष्मिँल्लोक उप तिष्ठेते विराज्यग्निश्चेतव्य इत्याहुः स्रुग्वै विराड्यथ्स्रुचावुपदधाति विराज्येवाग्निं चिनुते यज्ञमुखेयज्ञमुखे वै क्रियमाणे यज्ञꣳ रक्षाꣳसि जिघाꣳसन्ति यज्ञमुखꣳ रुक्मो यद्रुक्मं व्याघारयति यज्ञमुखादेव रक्षाꣳस्यप हन्ति पञ्चभिर्व्याघारयति पाङ्क्तो यज्ञो यावानेव यज्ञस्तस्माद्रक्षाꣳस्यप हन्त्यक्ष्णया व्याघारयति तस्मादक्ष्णया पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै॥ (४०)

वनस्पतयो दक्षिणतो धत्त एनन्तस्मादक्ष्णया पञ्च च॥५॥ —— [७]

स्वयमातृण्णामुप दधातीयं वै स्वयमातृण्णेमामेवोप धत्तेऽश्वमुप घ्रापयति प्राणमेवास्यां दधात्यथो प्राजापत्यो वा अश्वः प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते प्रथमेष्टकोपधीयमाना पशूनां च यजमानस्य च प्राणमपि दधाति स्वयमातृण्णा भवति प्राणानामुथ्सृष्ट्या अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या अग्नावग्निश्चेतव्य इत्याहुरेष वा (४१)

अग्निर्वैश्वानरो यद्ब्राह्मणस्तस्मै प्रथमामिष्टकां यजुष्कृतां प्र यच्छेत्तां ब्राह्मणश्चोप दध्यातामग्नावेव तदग्निं चिनुत ईश्वरो वा एष आर्तिमार्तोर्योऽविद्वानिष्टकामुपदधाति त्रीन् वरान्दद्यात् त्रयो वै प्राणाः प्राणानाꣳ स्पृत्यै द्वावेव देयौ द्वौ हि प्राणावेकं एव देय एको

हि प्रा॒णः प॒शुर्- (४२)

वा ए॒ष यद॒ग्निर्न खलु॒ वै प॒शव॒ आय॑वसे रमन्ते दूर्वेष्ट॒कामुप॑ दधाति पशू॒नां धृत्यै॒ द्वाभ्यां॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ काण्डा॑त्काण्डात्प्र॒रोह॒न्तीत्या॑ह॒ काण्डे॑नकाण्डेन॒ ह्ये॑षा प्र॑ति॒तिष्ठ॑त्ये॒वा नो॑ दूर्वे॒ प्र त॑नु स॒हस्रे॑ण श॒तेन॒ चेत्या॑ह साह॒स्रः प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाप॑ते॒राप्त्यै॑ देवल॒क्ष्मं वै त्र्या॑लिखि॒ता तामुत्त॑रलक्ष्माणं दे॒वा उपा॑दध॒ताध॑रलक्ष्माण॒मसु॑रा॒ यं (४३)

का॒मये॑त॒ वसी॑यान्थ्स्या॒दित्युत्त॑रलक्ष्माण॒ं तस्योप॑ दध्या॒द्वसी॑याने॒व भ॑वति॒ यं का॒मये॑त॒ पापी॑यान्थ्स्या॒दित्यध॑रलक्ष्माण॒ं तस्योप॑ दध्यादसु॒रयो॑निमे॒वैन॒मनु॒ परा॑ भावयति॒ पापी॑यान्भवति त्र्यालिखि॒ता भ॑वती॒मे वै लो॒कास्त्र्या॑लिखि॒तैभ्य ए॒व लो॒केभ्यो॒ भ्रातृ॑व्यम॒न्तरे॒त्यङ्गि॑रसः सुव॒र्गं लो॒कं य॒तः पु॑रो॒डाशः॑ कू॒र्मो भू॒त्वाऽनु॒ प्रास॑र्प॒द् (४४)

यत्कू॒र्ममु॑प॒दधा॑ति॒ यथा॒ क्षेत्र॒विद॒ञ्ज॑सा॒ नय॑त्ये॒वमे॒वैनं॑ कू॒र्मः सु॑व॒र्गं लो॒कमञ्ज॑सा नयति॒ मेधो॒ वा ए॒ष प॑शू॒नां यत्कू॒र्मो यत्कू॒र्ममु॑प॒दधा॑ति॒ स्वमे॒व मेध॒ं पश्य॑न्तः प॒शव॒ उप॑ तिष्ठन्ते श्मशा॒नं वा ए॒तत्क्रि॑यते॒ यन्मृ॒ताना॑ं पशू॒नाꣳ शी॒र्॒षाण्यु॑पधी॒यन्ते॒ यज्जी॒व॑न्तं कू॒र्ममु॑प॒दधा॑ति॒ तेनाश्म॑शानचिद्वास्त॒व्यो॑ वा ए॒ष यत् (४५)

कू॒र्मो मधु॒ वाता॑ ऋताय॒त इति॑ द॒ध्ना म॑धुमि॒श्रेणा॒भ्य॑नक्ति स्व॒दय॑त्ये॒वैनं॑ ग्रा॒म्यं वा ए॒तदन्न॒ं यद्दध्या॑र॒ण्यं मधु॒ यद्द॒ध्ना म॑धुमि॒श्रेणा॑भ्य॒नक्त्यु॒भय॒स्याव॑रुद्ध्यै म॒ही द्यौः पृ॑थि॒वी च॑ न॒ इत्या॑हा॒ऽऽभ्यामे॒वैन॑मुभ॒यतः॒ परि॑ गृह्णाति॒ प्राञ्च॒मुप॑ दधाति॒ सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॒ सम॑ष्ट्यै पु॒रस्ता॑त्प्र॒त्यञ्च॒मुप॑ दधाति॒ तस्मा॑त् (४६)

पु॒रस्ता॑त्प्र॒त्यञ्चः॑ प॒शवो॒ मेध॒मुप॑ तिष्ठन्ते॒ यो वा अप॑नाभिम॒ग्निं चि॑नु॒ते यज॑मानस्य॒ नाभि॒मनु॒ प्र वि॑शति॒ स ए॑नमीश्व॒रो हि॒ꣳसि॑तोरु॒लूखल॒मुप॑ दधात्ये॒षा वा अ॒ग्नेर्नाभि॒ः सना॑भिमे॒वाग्निं चि॑नु॒तेऽहि॑ꣳसाया॒ औदु॑म्बरं भव॒त्यूर्ग्वा उ॑दु॒म्बर॒ ऊर्ज॑मे॒वाव॑ रुन्धे मध्य॒त उप॑ दधाति मध्य॒त ए॒वास्मा॒ ऊर्जं॑ दधाति॒ तस्मा॑न्मध्य॒त ऊ॒र्जा भु॑ञ्जत॒ इय॑द्भवति प्र॒जाप॑तिना यज्ञमुखेन॒ सम्मि॑त॒मव॑ ह॒न्त्यन्न॑मे॒वार्क॑वैष्ण॒व्यर्चोप॑ दधाति॒ विष्णु॒र्वै य॒ज्ञो वै॑ष्ण॒वा वन॒स्पत॑यो य॒ज्ञ ए॒व य॒ज्ञं प्रति॑ष्ठापयति॥ (४७)

ए॒ष वै प॒शुर्यम॑सर्प॒देष यत्तस्मा॒त्तस्मा॑थ्स॒प्तवि॑ꣳशतिश्च॥७॥ [८]

ए॒षां वा ए॒तल्लो॒काना॒ं ज्योति॒ः सम्भृ॑त॒ं यदु॒खा यदु॒खामु॑प॒दधा॑त्ये॒भ्य ए॒व लो॒केभ्यो॒

ज्योतिरवं रुन्धे मध्यत उपं दधाति मध्यत एवास्मै ज्योतिर्दधाति तस्मान्मध्यतो ज्योतिरुपास्महे सिकताभिः पूरयत्येतद्वा अग्नेर्वैश्वानरस्यं रूप९ं रूपेणैव वैश्वानरमवं रुन्धे यं कामयेत क्षोधुंकः स्यादित्यूनां तस्योपं (४८)

दध्यात्क्षोधुंक एव भंवति यं कामयेतानुंपदस्यदन्नमद्यादिति पूर्णां तस्योपं दध्यादनुंपदस्यदेवान्नंमत्ति सहस्रं वै प्रति पुरुषः पशूनां यच्छति सहस्रंमन्ये पशवो मध्ये पुरुषशीर्षमुपं दधाति सवीर्यत्वायोखायामपि दधाति प्रतिष्ठामेवैनंद्गमयति व्यृद्धं वा एतत्प्राणैरमेध्यं यत्पुंरुषशीर्षममृतं खलु वै प्राणा - (४९)

अमृत९ं हिरंण्यं प्राणेषुं हिरण्यशल्कान्प्रत्यंस्यति प्रतिष्ठामेवैनंद्गमयित्वा प्राणैः समर्धयति दध्ना मधुमिश्रेण पूरयति मधव्योऽसानीति श्रृतातङ्क्येन मेध्यत्वाय ग्राम्यं वा एतदन्नं यद्दध्यारण्यं मधु यद्दध्ना मधुमिश्रेण पूरयंत्युभयस्यावरुद्ध्यै पशुशीर्षाण्युपं दधाति पशवो वै पंशुशीर्षाणि पशूनेवावं रुन्धे यं कामयेतापशुः स्यादिति (५०)

विषूचीनानि तस्योपं दध्याद्विषूंच एवास्मात्पशून्दधात्यपशुरेव भंवति यं कामयेत पशुमान्थ्स्यादिति समीचीनानि तस्योपं दध्याथ्समीचं एवास्मै पशून्दधाति पशुमानेव भंवति पुरस्तात्प्रतीचीनमश्वस्योपं दधाति पश्चात्प्राचीनंमृषभस्यापंशवो वा अन्ये गोअश्वेभ्यः पशवो गोअश्वानेवास्मै समीचो दधात्येतावन्तो वै पशवो (५१)

द्विपादश्च चतुंष्पादश्च तान् वा एतदग्नौ प्र दंधाति यत्पंशुशीर्षाण्युंपदधात्यमुमारण्यमनुं ते दिशामीत्यांह ग्राम्येभ्यं एव पशुभ्यं आरण्यान्पशूञ्छुचमनूथ्सृंजति तस्माथ्समावत्पशूनां प्रजायमानानामारण्याः पशवः कनीया९ंसः शुचा ह्यृंताः संर्पशीर्षमुपं दधाति यैव सर्पे त्विषिस्तामेवावं रुन्धे (५२)

यथ्संमीचीनं पशुशीर्षैरुंपदध्याद्ग्राम्यान्पशून्द९शुंकाः स्युर्यद्विषूचीनंमारण्यान् यजुंरेव वंदेदव तां त्विषि९ं रुन्धे या सर्पे न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति नाऽऽरण्यानथो खलूपधेयंमेव यदुंपदधांति तेन तां त्विषिमवं रुन्धे या सर्पे यद्यजुर्वदंति तेनं शान्तम्॥ (५३)

ऊनान्तस्योपं प्राणाः स्यादिति वै पशवो रुन्धे चतुंश्चत्वारि९ंशच्च॥६॥ [९]

पशुर्वा एष यदग्निर्योनिः खलु वा एषा पशोर्वि क्रियते यत्प्राचीनमैष्टकाद्यजुंः क्रियते रेतोऽपस्यां अपस्यां उपं दधाति योनावेव रेतो दधाति पञ्चोपं दधाति पाङ्क्ताः पशवः पशूनेवास्मै प्र जंनयति पञ्चं दक्षिणतो वज्रो वा अपस्यां वज्रेणैव यज्ञस्यं दक्षिणतो

रक्षा॒ꣳस्यप॑ हन्ति॒ पञ्च॑ प॒श्चात् (५४)

प्राची॒रुप॑ दधाति प॒श्चाद्वै प्रा॒चीन॒ꣳ रेतो॑ धीयते प॒श्चादे॒वास्मै᳚ प्रा॒चीन॒ꣳ रेतो॑ दधाति॒ पञ्च॑ पु॒रस्ता᳚त्प्र॒तीची॒रुप॑ दधाति॒ पञ्च॑ प॒श्चात्प्राची॒स्तस्मा᳚त्प्रा॒चीन॒ꣳ रेतो॑ धीयते प्र॒तीची᳚ः प्र॒जा जा॑यन्ते॒ पञ्चो᳚त्तर॒तश्छंन्द॒स्या᳚ः प॒शवो॒ वै छंन्द॒स्या᳚ः प॒शूने॒व प्रजा॑ता॒न्थ्स्वमा॒यत॑नम॒भि पर्यू॑हत इ॒यं वा अ॒ग्नेर॑तिदा॒हाद॑बिभे॒थ्सैता - (५५)

अ॑प॒स्या॑ अपश्य॒त्ता उपा॑धत्त॒ ततो॒ वा इ॒मां नात्य॑दह॒द्यद॑प॒स्या॑ उप॒दधा᳚त्य॒स्या अन॑तिदाहायो॒वाच॑ हे॒यमद॒दिथ्स ब्रह्म॒णान्नं॒ यस्यै॒ता उ॑पधी॒यान्तै॒ य उ॑ चैना ए॒वं वेद॒दिति॑ प्रा॒णभृ॒त उप॑ दधाति॒ रेत॑स्ये॒व प्रा॒णान्द॑धाति॒ तस्मा॒द्वद॑न्प्रा॒णन्पश्य॑ञ्छृ॒ण्वन्प॒शुर्जा॑यते॒ऽयं पु॒रो (५६)

भुव॒ इति॑ पु॒रस्ता॒दुप॑ दधाति प्रा॒णमे॒वैताभि॑र्दाधारा॒यं द॑क्षि॒णा वि॒श्वक॒र्मेति॑ दक्षिण॒तो मन॑ ए॒वैताभि॑र्दाधारा॒यं प॒श्चाद्वि॒श्वव्य॑चा॒ इति॑ प॒श्चाच्चक्षु॑रे॒वैताभि॑र्दाधारे॒दमु॑त्त॒राथ्सु॒वरित्यु॑त्तर॒तः श्रोत्र॑मे॒वैताभि॑र्दाधारे॒यमु॒परि॑ म॒तिरित्यु॒परि॑ष्टा॒द्वाच॑मे॒वैताभि॑र्दाधार॒ दश॑द॒शोप॑ दधाति सवीर्य॒त्वाया᳚क्ष्ण॒यो- (५७)

प॑ दधाति॒ तस्मा॑दक्ष्ण॒या प॒शवोऽङ्गा॑नि॒ प्र ह॑रन्ति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ याः प्राची॒स्ताभि॒र्वसि॑ष्ठ आर्ध्नो॒द्या द॑क्षि॒णा ताभि॑र्भ॒रद्वा॑जो॒ याः प्र॒तीची॒स्ताभि॑र्वि॒श्वामि॑त्रो॒ या उदी॑ची॒स्ताभि॑र्ज॒मद॑ग्नि॒र्या ऊ॒र्ध्वास्ताभि॑र्वि॒श्वक॑र्मा॒ य ए॒वमे॒तासा॒मृद्धिं॒ वेद॒र्ध्नोत्ये॒व य आ॑सामे॒वं ब॒न्धुतां॒ वेद॒ बन्धु॑मान्भवति॒ य आ॑सामे॒वं क्लृप्तिं॒ वेद॒ कल्प॑ते- (५८)

ऽस्मै॒ य आ॑सामे॒वमा॒यत॑नं॒ वेदा॒ऽऽयत॑नवान्भवति॒ य आ॑सामे॒वं प्र॑ति॒ष्ठां वेद॒ प्रत्ये॒व ति॑ष्ठति प्रा॒णभृ॑त॒ उप॒धाय॑ सं॒यत॒ उप॑ दधाति प्रा॒णाने॒वास्मि॑न्धि॒त्वा सं॒यद्भि॒ः सं य॑च्छति॒ तथ्सं॒यता॒ꣳ सं॒यत्त्वमथो᳚ प्रा॒ण ए॒वापा॒नं द॑धाति॒ तस्मा᳚त्प्राणापा॒नौ सं च॑रतो॒ विषू॑ची॒रुप॑ दधाति॒ तस्मा॒द्विष्व॑ञ्चौ प्राणापा॒नौ यद्वा अ॒ग्नेरस॑ं यत॒- (५९)

मसु॑व॒र्ग्यमस्य॒ तथ्सु॑व॒र्ग्यो᳚ऽग्निर्यथ्सं॒ यत॑ उप॒दधा॑ति॒ सम॒वैन॑ं यच्छति सु॒व॒र्ग्य॑मे॒वाक॒- स्त्र्यवि॒र्वय॑ः कृतमया॑ना॒मित्या॑ह॒ वयो॑भिरे॒वायान॑व॒ रु॒न्धेऽयै॒र्वया॒ꣳसि स॒र्वतो॑ वायु॒मती᳚र्भवन्ति॒ तस्मा॑द॒यꣳ स॒र्वत॑ः पवते॥ (६०)

प॒श्चादे॒ताः पु॒रो᳚ऽक्ष्ण॒या कल्प॒तेऽस॑ं यत॒ं पञ्च॑त्रिꣳशच्च॥७॥ [१०]

गा॒य॒त्री त्रि॒ष्टुब्जग॑त्यनु॒ष्टुक्प॒ङ्क्त्या स॒ह। बृ॒ह॒त्युष्णिहा॑ क॒कुथ्सू॒चीभि॑ः शिम्यन्तु त्वा। द्विपदा

या चतुंष्पदा त्रिपदा या च षट्पंदा। सच्छंन्दा या च विच्छंन्दाः सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। महानाँम्नी रेवतंयो विश्वा आशाँः प्रसूवंरीः। मेघ्यां विद्युतो वाचंः सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। रजता हरिंणीः सीसा युजों युज्यन्ते कर्मभिः। अश्वंस्य वाजिनंस्त्वचि सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। नारीँ- (६१)

स्ते पत्नंयो लोम वि चिंन्वन्तु मनीषयाँ। देवानां पत्नीर्दिशंः सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। कुविदङ्ग यवंमन्तो यवं चिद्यथा दान्त्यंनुपूर्वं वियूयं। इहेहैंषां कृणुत भोजंनानि ये बर्हिषो नमोंवृक्तिं न जग्मुः॥ (६२)

नारींस्त्रि१ंशच्चं॥२॥ ———— [११]

कस्त्वाँ छ्यति कस्त्वा वि शाँस्ति कस्ते गात्रांणि शिम्यति। क उं ते शमिता कविः। ऋतवंस्त ऋतुधा परुंः शमितारो वि शांसतु। संवथ्सरस्य धायंसा शिमींभिः शिम्यन्तु त्वा। दैव्यां अध्वर्यवंस्त्वा छ्यन्तु वि चं शासतु। गात्रांणि पर्वशस्ते शिमाँः कृण्वन्तु शिम्यंन्तः। अर्धमासाः परू१ंषि ते मासाँश्छ्यन्तु शिम्यंन्तः। अहोरात्राणिं मरुतो विलिंष्ट१ (६३)

सूदयन्तु ते। पृथिवी तेऽन्तरिंक्षेण वायुश्छिद्रं भिषज्यतु। द्यौस्ते नक्षंत्रैः सह रूपं कृंणोतु साधुया। शं ते परेँभ्यो गात्रेँभ्यः शमस्त्ववंरेभ्यः। शमस्थभ्यो मज्जभ्यः शमु ते तनुवें भुवत्॥ (६४)

विलिंष्टत्रि१ंशच्चं॥२॥ ———— [१२]

विष्णुंमुखा अन्नंपते यावंती वि वै पुंरुषमात्रेणाग्ने तव श्रवो ब्रह्मं जज्ञानं१ स्वंयमातृण्णामेषां वै पशुर्गायत्री कस्त्वा द्वादंश॥१२॥

विष्णुंमुखा अपंचितिमान् वि वा एतावग्ने तवं स्वयमातृण्णां विंषूचीनांनि गायत्री चतुंः षष्टिः॥६४॥

विष्णुंमुखास्तनुवें भुवत्॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां पञ्चमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः समाप्तः॥५-२॥

generated on **December 7, 2025**

Downloaded from http://stotrasamhita.github.io | StotraSamhita | Credits